

Haluschak O.Ya., Zharovska N.Yu. Essence and importance of innovation impact assessment on cost engineering companies

In the work the importance of evaluating the impact of innovations on the cost of engineering companies. The dynamics innovation number of active enterprises in Ukraine. Formed under the innovation process engineering companies.

Keywords: innovation, engineering, costs, revenue.

УДК 338.23:336.74

*Здобувач О.Ф. Дубовой; здобувач О.В. Кіндрат;
здобувач Б.І. Кабаці, канд. екон. наук – Львівська КА*

**МЕТОДИКА ВИЗНАЧЕННЯ ТЕНДЕНЦІЙ ЕКОНОМІЧНОГО
РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ТА ЧИННИКИ, ЩО НА НИХ
ВПЛИВАЮТЬ**

Систематизовано та проаналізовано основні чинники спаду сукупного виробництва у вітчизняній економіці. Розроблено методику визначення тенденцій економічного розвитку країни, яка дає змогу всебічно оцінити вплив податків, відрахувань, внесків, дотацій, субсидій, кредитів тощо на динаміку економічних процесів.

Ключові слова: економічне зростання, економічні реформи, криза, чинники спаду сукупного виробництва, показники економічного розвитку країни, методика визначення тенденцій економічного розвитку.

Постановка проблеми. Головною метою економічної реформи є забезпечення сталого економічного зростання. Забезпечити досягнення поставленої мети покликана держава шляхом застосування сукупності сукупності форм, що мають стимулювальний характер. Спрямованість економічної політики держави на забезпечення довготермінового економічного зростання потребує детального аналізу тенденцій економічного розвитку країни та чинників, що їх визначають.

Питання економічного зростання надзвичайно складне та багатогранне. Цю проблему вивчають Г. Башнянин [1], А. Гальчинський [2], В. Геєць [3], Б. Данилишин [4], М. Долішній [5], М. Крупка [6], І. Лютий [7], І. Михасюк [8], Л. Шостак [10], В. Ющенко [11] та ін. Проте, незважаючи на тривкий інтерес до цієї проблеми, безліч її аспектів залишається недостатньо висвітленими та потребує подальшого опрацювання. У сучасній економічній літературі відсутня чітка систематизація чинників, які призвели до спаду сукупного виробництва у вітчизняній економіці, немає дієвої методики комплексного аналізу тенденцій економічного розвитку країни.

Методика досліджень. Метою роботи є аналіз чинників спаду сукупного виробництва у вітчизняній економіці та розроблення методики визначення тенденцій економічного розвитку країни.

Результати дослідження. Ринкову трансформацію вітчизняної економіки було розпочато на фоні глибоких структурних диспропорцій, які спричинили виникнення кризових явищ, що погіршували економічну ситуацію аж до середини 1999-го року. Подібний період спаду виробництва переживало більшість європейських країн, які здійснювали економічні реформи. Проте їм вдалося відносно швидко подолати проблеми перехідного періоду. В Україні цей процес набув затяжного характеру.

Чинники значного спаду обсягу виробництва у нашій державі можна поділити на дві групи:

- ті, які сформувалися під час перебування України у складі Радянського Союзу;
- ті, які виникли після початку трансформаційних змін.

До основних чинників першої групи можна віднести такі:

1. Важливим аспектом економічного зростання в умовах колишнього Радянського Союзу був принцип випереджаючого зростання виготовлення засобів виробництва порівняно з виробництвом предметів споживання. Наслідком таких підходів стала нераціональна структура промисловості, три чверті виробництва якої становила продукція важкої промисловості і лише чверть – продукція, що призначена для задоволення потреб споживачів;

2. Ступінь інтегрованості вітчизняної економіки в колишній радянський господарський комплекс був значно вищим, ніж економік держав Центральної та Східної Європи в економічний простір РЕВ. Тому розрив старих господарських зв'язків болісно позначився на українській економіці;

3. Однією з важливих причин спаду обсягів виробництва в Україні став успадкований потужний військово-промисловий комплекс, який значно перевищував потреби українського суспільства та потребував негайного перепрофілювання.

До основних чинників другої групи потрібно віднести:

- Використання на початковому етапі суто еволюційного шляху ринкової трансформації;
- Відсутність чіткого розуміння щодо формування ефективних важелів державної регуляції економічних процесів;
- Недостатньо чітка спрямованість структурної перебудови вітчизняної економіки;
- Недостатня послідовність здійснення політики економічної лібералізації, приватизації та демонополізації.

Період з 2000-го року можна визначити як такий, що відображає певне покращення економічної ситуації в країні. Проте неправильним буде визначення його як періоду економічного зростання, оскільки, у своєму реальному вимірі, основні макроекономічні показники не наблизилися до рівня 1990-го року.

З метою визначення тенденцій економічного розвитку України та оцінки динаміки основних макроекономічних показників з позицій економічного зростання, доцільним, на наш погляд, є проведення ґрунтовного аналізу кількісних та якісних характеристик динаміки обсягу ВВП країни у такій послідовності:

- Аналіз динаміки ВВП країни;
- Аналіз динаміки ВВП на душу населення;
- Аналіз фінансово-податкових інструментів механізму державного регулювання економічного зростання з визначенням можливих шляхів покращення;
- Аналіз ефективності використання грошово-кредитних інструментів механізму державного регулювання економічного зростання з визначенням можливих шляхів покращення.

Аналіз динаміки ВВП України. Метою цього етапу аналізу є визначення кількісних аспектів зміни обсягу ВВП за певні проміжки часу, що дасть змогу оцінити тенденційність змін протягом визначеного періоду:

1. Визначення абсолютної величини зміни номінального обсягу ВВП країни за два періоди:

$$\Delta BVP = BVP_{t2} - BVP_{t1}, \quad (1)$$

де: BVP_{t1} – обсяг номінального ВВП в базовому періоді; BVP_{t2} – обсяг номінального ВВП в періоді, що аналізується.

Якщо розвиток країни супроводжується пришвидшенням темпів економічного зростання, показник матиме позитивне значення, а якщо він супроводжується зменшенням обсягів сукупного виробництва – негативне.

2. Визначення абсолютної величини зміни реального обсягу ВВП країни за два періоди:

$$\Delta BVP_p = \frac{BVP_{t2}}{\text{Дефлятор ВВП}} - BVP_{t1}, \quad (2)$$

де: BVP_{t1} – обсяг номінального ВВП в базовому періоді; BVP_{t2} – обсяг номінального ВВП в періоді, що аналізується.

Процес коригування обсягу номінального ВВП країни за аналізований період на величину дефлятора ВВП дає змогу усунути вплив на збільшення обсягу ВВП динаміки зростання середнього рівня цін.

3. Визначення відносних величин зміни обсягу ВВП економіки України:

$$A_t = \frac{BVP_{t2}}{BVP_{t1}} \times 100\% \quad (3)$$

Цей показник дає змогу визначити тенденції зміни обсягу ВВП вітчизняної економіки.

4. Аналіз динаміки змін за основними агрегатами ВВП, виробленого у визначений проміжок часу:

$$BVP_{nt} = VDV_t + \Pi_t - C_t - \Phi\Pi_t, \quad (4)$$

де: BVP_{nt} – обсяг номінального ВВП в період часу t ; VDV_t – вартісні характеристики валової доданої вартості в період часу t ; Π_t – податки на продукти та імпорт в період t ; C_t – субсидії на продукти та імпорт в період t ; $\Phi\Pi_t$ – оплата послуг фінансових посередників в період t .

Різниця між величиною податків та субсидій на продукти визначається як чисті податки на продукти та імпорт (ЧП_t). У цьому випадку структуру виробленого ВВП можна відобразити таким чином:

$$BVP_{nt} = VDV_t + \text{ЧП}_t - \Phi\Pi_t \quad (5)$$

Зміна величини ВВП за два періоди (t ; $t-1$) визначається так:

$$\begin{aligned} \Delta BVP &= BVP_t - BVP_{t-1} = \\ &= VDV_t + \text{ЧП}_t - \Phi\Pi_t - VDV_{t-1} - \text{ЧП}_{t-1} + \Phi\Pi_{t-1} = \\ &= \Delta VDV + \Delta \text{ЧП} - \Delta \Phi\Pi \end{aligned} \quad (6)$$

Таким чином, зміна обсягу виготовленого ВВП залежить від зміни величини валової доданої вартості, чистих податків на продукти та імпорт, оплати послуг фінансових посередників.

Подібним є визначення впливу структурних зрушень за основними агрегатами для ВВП за категоріями доходів:

$$\Delta BVP = BVP_t - BVP_{t-1} = \Delta ОП + \Delta ЧП_г + \Delta ВП, \quad (7)$$

де: $\Delta ОП$ – зміна оплати праці найманих працівників за два періоди; $\Delta ЧП_г$ – зміна чистих податків на виробництво за два періоди; $\Delta ВП$ – зміна валового прибутку, змішаного доходу за два періоди.

5. Визначення впливу структурних зрушень для ВВП:

$$\Delta BVP = BVP_t - BVP_{t-1} = \Delta КСВ + \Delta ВНК + \Delta ЧЕ, \quad (8)$$

де: $\Delta КСВ$ – зміна остаточних споживчих витрат за два періоди; $\Delta ВНК$ – зміна валового нагромадження капіталу за два періоди; $\Delta ЧЕ$ – зміна чистого експорту за два періоди.

Для більш ґрунтовного визначення впливу окремих із зазначених елементів на сумарне значення ВВП можливим є дослідження впливу складових остаточних споживчих витрат, валового нагромадження капіталу та чистого експорту.

Аналіз динаміки ВВП України на душу населення. Метою цього етапу аналізу є визначення динаміки обсягів економічних благ, що сприяють покращенню рівня життя населення.

Послідовність аналізу повинна бути такою:

1. Визначення абсолютної величини зміни номінального обсягу ВВП країни, що припадає на одну особу за два періоди:

$$\Delta BVP \text{ на одну особу} = \frac{BVP_{t2}}{N_{t2}} - \frac{BVP_{t1}}{N_{t1}}, \quad (9)$$

де: BVP_{t1} – обсяг номінального ВВП у базовому періоді; BVP_{t2} – обсяг номінального ВВП у періоді, що аналізується; N_{t1} та N_{t2} – чисельність населення країни у базовому та поточному періодах відповідно.

Динаміка до зростання цього показника характеризує зростання обсягів виробництва випереджаючими темпами, ніж зростає чисельність населення країни; а динаміка до його зниження – зменшення обсягів ВВП країни, що припадає на одну особу.

Важливим при цьому є врахування динаміки інфляційних процесів у країні. У такому випадку доцільним є визначення зміни обсягів ВВП на одну особу шляхом відношення обсягу номінального ВВП на одну особу в поточному році, скоригованого на величину дефлятора ВВП, до обсягу номінального ВВП на одну особу в базовому році.

2. Визначення відносних величин зміни обсягу ВВП на одну особу:

$$A_t = \frac{BVP_{t2}}{BVP_{t1}} \times 100\%, \quad (10)$$

де: BVP_{t1} – обсяг номінального ВВП на одну особу в базовому періоді; BVP_{t2} – обсяг номінального ВВП на одну особу в періоді, що аналізується.

За допомогою цього показника можливим є визначення тенденцій зміни обсягу ВВП на одну особу за декілька періодів.

3. Аналіз обсягу ВВП на одного зайнятого. Можливим є проведення аналізу за двома напрямками:

- аналіз обсягу ВВП на одного зайнятого, що проведено в динаміці за декілька періодів;
- аналіз обсягу ВВП на одного зайнятого шляхом зіставлення по групі країн з перехідною економікою.

Такий аналіз дає змогу оцінити тенденції зміни продуктивності праці в економіці країни.

Аналіз фінансово-податкових інструментів механізму державного регулювання економічного зростання. Дослідження проводять за двома аспектами:

- оцінювання впливу обсягів та структури видатків бюджету країни на темпи економічного розвитку;
- оцінювання ефективності заходів податкового регулювання щодо стимулювання економічного зростання.

Аналіз впливу заходів політики державних видатків на динаміку економічного зростання країни здійснюється в такій послідовності:

1. Визначення величини мультиплікатора державних видатків та чинників, що на нього впливають.

Теоретичне відображення величини мультиплікатора є таким [9, с. 76-78]:

$$M_{дв} = \frac{1}{1 - ГСС \times (1 - t) + ГСІ}, \quad (11)$$

або

$$M_{дв} = \frac{1}{ГСЗ \times (1 - t) + t + ГСІ}, \quad (12)$$

де: *ГСС* – гранична схильність до споживання; *ГСЗ* – гранична схильність до заощаджень; *t* – ставка чистих податків в доходах; *ГСІ* – гранична схильність до імпортування.

Визначення залежності між динамікою частки державних видатків у ВВП країни та темпами економічного зростання. Аналіз структури державних видатків за функціональним призначенням та її впливом на зміну основних макроекономічних показників розвитку країни.

Аналіз впливу заходів податкового регулювання на динаміку економічного зростання країни доцільно здійснювати в такій послідовності:

1. Визначення залежності між зміною величини доходів зведеного бюджету країни та динамікою ВВП країни, що дає змогу оцінити переміщення акцентів від розподільчої функції податків до регуляторної.

2. Дослідження зміни частки податкових надходжень з виділенням впливу структури податків на обсяги інвестиційної діяльності та рівень доходів економічних суб'єктів.

Розширення пропозиції на товарному ринку та забезпечення поживавлення інвестиційних процесів є неможливим без зростання величини реальних доходів підприємницького сектору. Зростання споживчих витрат та створення необхідного фінансового підґрунтя для зростання величини інвестицій, шляхом збільшення обсягів заощаджень, залежить від рівня доходів домогосподарств. Саме на це і повинні бути спрямовані заходи податкового регулювання.

Аналіз ефективності використання грошово-кредитних інструментів механізму державного регулювання економічного зростання. Послідовність аналізу повинна бути така:

1. Оцінювання впливу рівня монетаризації вітчизняної економіки на тенденції зміни реального ВВП.

$$\text{Рівень монетаризації} = \frac{M_3}{\text{ВВП}_n}, \quad (13)$$

де: M_3 – величина грошового агрегату M_3 , який характеризує обсяг грошової маси країни; ВВП_n – обсяг номінального ВВП країни.

Зростання рівня монетаризації забезпечує насичення економіки необхідними грошовими засобами. Негативним аспектом цього процесу може бути пришвидшення темпів інфляції.

2. Аналіз впливу структури розміщення грошової маси країни на темпи економічного зростання. Пожвавлення динаміки економічного зростання та перехід до інвестиційно-інноваційного його типу потребує оцінювання потенційних джерел формування необхідних фінансових ресурсів для здійснення інвестиційної діяльності. Дослідження абсолютних та відносних величин зміни частки грошової маси країни, що формується як кошти фізичних осіб, дає змогу оцінити можливість визначення саме фізичних осіб як основного внутрішнього інвестора.

3. Аналіз впливу динаміки розвитку ринку кредитних ресурсів банківської системи України на темпи економічного зростання.

Пришвидшення темпів економічного зростання потребує збільшення обсягів залучених фінансових ресурсів як підприємницьким сектором, так і на рівні населення. У цьому випадку посилюється роль банківської системи країни як джерела формування необхідних кредитних ресурсів. Дослідження обсягів, структури та напрямів кредитування з боку банківської системи дасть змогу оцінити вплив цього інструменту грошово-кредитного регулювання на динаміку економічного зростання країни.

Висновки. Ринкова трансформація вітчизняної економіки супроводжувалася значним спадом виробництва, який набув затяжного характеру. Усе це відбувалося під впливом значної кількості чинників. Деякі з них сформувалися ще під час перебування України у складі Радянського Союзу, інші виникли вже після початку трансформаційних змін внаслідок відсутності комплексного та науково-обґрунтованого підходу щодо розроблення специфічного, з врахуванням особливостей розвитку, механізму державного регулювання української економіки.

З метою визначення тенденцій економічного розвитку України та оцінювання динаміки основних макроекономічних показників з позицій економічного зростання, доцільним є здійснення ґрунтовного аналізу кількісних та якісних характеристик динаміки обсягу ВВП країни у такій послідовності: аналіз динаміки ВВП країни; аналіз динаміки ВВП на душу населення; аналіз фінансово-податкових інструментів механізму державного регулювання економічного зростання з визначенням можливих шляхів покращення; аналіз ефективності використання грошово-кредитних інструментів механізму державного регулювання економічного зростання з визначенням можливих шляхів покращення. У процесі розроблення стратегії державного регулювання

економічного зростання, важливо всебічно оцінити вплив податків, відрахувань, внесків, дотацій, субсидій, кредитів тощо на динаміку економічного розвитку країни.

Література

1. Башнянин Г.І. Яку систему регуляції національної економіки ми повинні створювати в Україні? / Г.І. Башнянин, І.М. Копич // Регіональна економіка. – 1997. – № 2. – С. 51.
2. Гальчинський А. Складним шляхом реформ: деякі підсумки і перспективи / Анатолій Гальчинський // Економіка України – 1999. – № 6. – С. 5-9.
3. Геєць В. Про політику економічного зростання в Україні / В. Геєць // Банківська справа. – 1999. – № 2. – С. 3-8.
4. Данилишин А.І. Проблеми фінансової політики України й розвитку фінансово-монетарних важелів її реалізації / А.І. Данилишин // Фінанси України. – 2007. – № 9. – С. 51-66.
5. Долішній М. Фінансова політика і стабілізація економіки України / Мар'ян Долішній // Регіональна економіка. – 2000. – № 1. – С. 7-13.
6. Крупка М.І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України / Михайло Іванович Крупка. – Львів : Вид-во ЛНУ ім. Івана Франка, 2001. – 608 с.
7. Лютий І.О. Макроекономічні чинники грошово-кредитної політики України в сучасних умовах / І.О. Лютий, А.С. Криклій, І.Є. Януль // Економіка і держава. – 2006. – № 1. – С. 9-11.
8. Михасюк І. Державне регулювання економіки / І. Михасюк, А. Мельник, М. Крупка, З. Залога. – Л. : Изд-во "Українські технології, 1999. – 640 с.
9. Створення фіскального простору для економічного зростання. Огляд державних фінансів України // Звіт Світового банку № 36671-UA. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.worldbank.org.ua>.
10. Шостак Л. Механізм ініціювання економічного зростання держав пост планової економіки / Л. Шостак // Економіка України. – 2001. – № 11. – С. 50-56.
11. Ющенко В. Надмірне державне втручання як головний фактор фінансової нестабільності України / В. Ющенко, В. Лисицький // Українсько-Європейський центр з питань законодавства. Тенденції української економіки. – 1998. – № 6. – С. 84-92.

Дубовой О.Ф., Киндрат О.В., Кабацци Б.И. Методика определения тенденций экономического развития Украины и влияющие факторы

Систематизированы и проанализированы основные факторы падения совокупного производства в отечественной экономике. Разработана методика определения тенденций экономического развития страны, которая позволяет всесторонне оценить влияние налогов, отчислений, взносов, дотаций, субсидий, кредитов и тому подобное на динамику экономических процессов.

Ключевые слова: экономический рост, экономические реформы, кризис, факторы падения совокупного производства, показатели экономического развития страны, методика определения тенденций экономического развития.

Dubovoy O.F., Kindrat O.V., Kabaci B.I. Method of determination of economic progress of Ukraine trends and factors, that they are determined

The basic factors of falling of the combined production are systematized and analysed in a domestic economy. The method of determination of economic progress of country, which allows comprehensively to estimate influence of taxes, deductions, payments, grants, subsidies, credits, and others like that on the dynamics of economic processes, trends is developed.

Keywords: economy growing, economic reforms, crisis, factors of falling of the combined production, indexes of economic development of country, method of determination of economic progress trends.